

FORMY POMOCY UCHODźCOM UDZIELANEJ NA TERENIE RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Wprowadzenie

Na początku trzeciej dekady XXI wieku Europa po tysiącletnich sporów i wojen doczekała się ich kontynuacji. Na wschodzie jej granic, ambicja państwa – Rosji – przyczyniła się do powstania największego od czasu II wojny światowej konfliktu zbrojnego na Starym Kontynencie. Dzień 24 luty 2022 roku prawdopodobnie na zawsze odcisnie piętno na psychice obywateli Ukrainy. W jednym momencie stracili wszystko, na co pracowali całe życie. Ponadto prócz dóbr materialnych stracili poczucie bezpieczeństwa, nadzieję i wiarę w lepsze jutro. Od pierwszych chwil wojny zdało się poznać kierunek ruchu uchodźczego, który obrał za cel głównie tereny Rzeczypospolitej Polskiej. W granicach tego państwa podjęto się szczególnego zadania, aby sprawnie oraz godnie przyjąć uciekających przed wojną migrantów.

Niewątpliwie jednym z największych atutów Polaków jest umiejętność do jednoczenia swoich sił i samoorganizacji w obliczu kryzysu, a także wrażliwość i chęć niesienia wsparcia osobom, które szczególnie tego potrzebują. Polski system pomocowy nie był przystosowany do tak ogromnej skali napływu uchodźców. Po wybuchu wojny w Ukrainie przeszedł reorganizację pod presją masowej migracji. Przede wszystkim pomoc oparta była na współdziałaniu obywateli, przy wsparciu podmiotów gospodarczych oraz organizacji pozarządowych wraz z instytucjami administracji publicznej. Celem niniejszego artykułu jest ustalenie, jaką rolę spełniają realizowane formy pomocy w Polsce w procesie wspierania uchodźców. W przeprowadzonej analizie podjęto również próbę wyjaśnienia, z jakimi problemami najczęściej borykają się uchodźcy w Polsce, jakie formy pomocy są realizowane przez obywateli Polski, jak organizacje pozarządowe angażują się w pomoc migrantom, jak dostosowano unormowania prawne dotyczące kwestii przebywania uchodźców

z Ukrainy na terenie Polski oraz jakie aspekty w realizacji działań pomocowych na rzecz uchodźców powinny być udoskonalone. Na potrzeby artykułu wykorzystano metodę badania dokumentów, która polega na gromadzeniu, selekcji oraz naukowej interpretacji treści oraz metodę obserwacji własnej, która opiera się na uważnym i celowym postrzeganiu występujących zjawisk.

Główne problemy, z jakimi zmagają się uchodźcy

Problemy, z którymi mierzą się uchodźcy, mają wymiar wieloaspektowy. W pierwszych etapach działań pomoc skupiała się na zaspokojeniu najpilniejszych potrzeb fizjologicznych człowieka, poprzez zapewnienie m.in. żywności, odzieży czy schronienia. Natomiast dalsze fazy wsparcia ukierunkowane były na diagnozę i rozpoznanie wielopłaszczyznowych problemów, z którymi ta grupa się zмага. Jedną z wiodących barier jest niedostateczna możliwość komunikacji z innymi ludźmi. Jak zaznacza Bogumiła Jabłecka (2012), głównym powodem jest język, który skutecznie utrudnia swobodną konwersację i komunikowanie swoich potrzeb. A co za tym idzie, przeszkodą staje się zdobycie pracy czy dostęp do świadczeń i usług medycznych. Przykładem może być wizyta u lekarza, który nie jest w stanie rzetelnie przeprowadzić wywiadu z pacjentem. Uchodźcy niejednokrotnie nie mają ze sobą historii choroby, dlatego specjaliści bazują na informacjach przedstawianych przez jednostkę, lecz bariera językowa nie sprzyja odpowiedniej współpracy. Podobnie jest z pracownikami socjalnymi, którzy zanim przejdą do odpowiednich działań, muszą kompleksowo zapoznać się z sytuacją podopiecznego. Zapewnienie wystarczającej ilości pomocy tłumaczy staje się niekiedy niemożliwe, więc wybrane grupy zawodowe stają przed wyzwaniem, którym muszą sprostać w procesach pomocowych.

Obrazy strachu, cierpienia czy nawet śmierci nie pozostają bez echa w psychice człowieka. Uchodźcy często doświadczają różnego rodzaju traum i problemów w zdrowiu psychicznym. Jak piszą Izabela Barton-Smoczyńska oraz Joanna Chazow (2021, s. 3), traumatyczne wydarzenie to: „sytuacja, w której dzieje się coś krytycznego, kryzysowego, powodującego chwilową utratę poczucia bezpieczeństwa i kontroli. To zdarzenie nieprzewidywalne, działające bardzo intensywnie, inwazyjnie i nagle”. Zatem kierując się tą definicją, można wyciągnąć wnioski, że uchodźcy to grupa szczególnie narażona na wspomniane zjawisko. Góruje nad nimi poczucie bezradności, braku wpływu na obecną sytuację. Stany emocjonalne, z jakimi zmagają się uchodźcy, mogą być różne: od płaczu, hysterii, krzyku po zamykanie się w sobie, popadanie w apatię. Takie skutki utrudniają im funkcjonowanie w życiu codziennym oraz podejmowanie jakichkolwiek aktywności, często cierpią na bezsensowność, ponieważ podczas snu wracają przykre wspomnienia. Dodatkowo

w sferze fizjologicznej odczuwają bóle w różnych częściach ciała, nadwrażliwość na bodźce oraz ogólne wyczerpanie. Często osoby z traumą wycofują się z kontaktów społecznych oraz popadają w uzależnienia. Dominuje nad nimi gniew, agresja lub całkowicie odmienne uczucia, takie jak bezradność czy poczucie winy. Działania pomocowe dla tej grupy osób powinny być podejmowane ze szczególną empatią i cierpliwością. Uchodźcom należy zapewniać realny wpływ na własny los, a także dążyć do wzmocnienia poczucia ich własnej wartości i przywracania nadziei.

Problemem, z którym borykają się uchodźcy, może być kwestia dotycząca tożsamości kulturowej, a także odpowiedź na pytania: „Kim jestem?”, „Gdzie należę?”. Człowiek często określa siebie poprzez przynależność zawodową, religijną, polityczną lub narodową. Jak twierdzi Antonina Kłosowska (1996), jednostka ma większą skłonność do poszukiwania własnej tożsamości w sytuacjach, w których mierzy się z różnorodnością, w wydarzeniach konfliktowych lub zmiany drogi życiowej. Zdaniem Zygmunta Baumana (1996) człowiek określa siebie poprzez myślenie „my i oni”, oznacza to, że osoba poprzez integrację w grupie (tj. my) odróżnia się od innej (tj. oni). We wspomnianych zaimkach wyróżniany jest podział na grupy, które charakteryzują się odmiennymi postawami, często rozdartymi między sobą, na przykład między zaufaniem a podejrzliwością, między gotowością do współpracy, a wrogością czy między sympatią a antypatią.

Kolejną przeszkodą, jaka utrudnia integrację środowiska, jest nietolerancja uchodźców przez narodowość kraju, w którym szukają schronienia. Zwykle niechęć ta jest spowodowana fałszywym obrazem, myślami czy informacjami na temat cudzoziemców. Jak wspomina Iwona Latowska (2016), najpopularniejszymi stereotypami są pseudoinformacje na temat tego, że uchodźcy stoją za zamachami terrorystycznymi, często podsycani ideą własnej religii. Innym przykładem jest tak zwana „czarność obcych”, co oznacza, że cudzoziemcy mają inną barwę ciała, a to prowadzi do niebezpieczeństw i agresji. Media podsycają wizerunek uchodźców jako marginesu społeczeństwa, ukazując ich w środkach masowego przekazu jako śpiących na dworcach miast czy mieszkańców – odizolowanych od świata – obozów, co wywołuje u odbiorcy niechęć, lęk i strach.

Praca w życiu człowieka odgrywa szczególną rolę. Nadaje sens, cel, zapewnia byt, służy interakcji społecznej. Uchodźcy często napotykać trudności ze znalezieniem zatrudnienia. Zdarzają się sytuacje, kiedy mężczyźni zostają w swoich krajach, aby je bronić, a kobiety z dziećmi uciekają szukać azylu – w takiej sytuacji nie zawsze są w stanie podjąć aktywność zawodową. Zdzisław Wołk (2022) zwraca uwagę, że jeżeli już decydują się na wykonywanie pracy, to często rodzą się napięcia i konflikty między obcokrajowcem a mieszkańcem. Cudzoziemiec staje się konkurentem na rynku zawodowym, mieszkaniowym, a także korzysta z opieki społecznej i zdrowotnej, co nie podoba się rdzennym obywatelom. Niekiedy w miejscach

zatrudnienia dochodzi do napięć na tle religijnym lub rasowym. Zdarza się także, że bariera językowa uniemożliwia efektywne wykonywanie pracy i powierzonych obowiązków. W najgorszych przypadkach w miejscach zatrudnienia dochodzi do ksenofobi, szowinizmu bądź nacjonalizmu.

Jednym z głównych problemów uchodźców jest trudność w prawidłowej interakcji ze społeczeństwem lokalnym. Piętno, które odcisnęły na nich sytuacje kryzysowe, przemoc, wojna, sieroctwo przyczyniają się do marginalizacji. Jak twierdzi Ryszard Szarfenberg (2007), interakcja społeczna to sprzeczne zjawisko, bowiem wymaga się od uchodźców, iż odrzucą część swojej tożsamości poprzez zmianę systemów wartości, przybranie innych ról społecznych, zwyczajów, norm, innej tradycji czy też języka. Powyżej zostały przedstawione główne problemy i bariery, z którymi zmagają się uchodźcy. Jak wynika z analizy, skala trudności jest szeroka i niezwykle złożona. Cudzoziemcy zmagają się z własną psychiką, z problemami w interakcji z nowym społeczeństwem, a dodatkowo nie wiedzą, co ich czeka w najbliższej przyszłości. Tak szeroki wachlarz problemów wymaga szczególnych działań pomocowych, aby efektywnie wspierać drugiego człowieka w kryzysie.

Faza ratownictwa – pomoc obywateli Rzeczypospolitej Polskiej oraz organizacji pozarządowych dla uchodźców w Ukrainy po 24 lutego 2022 r.

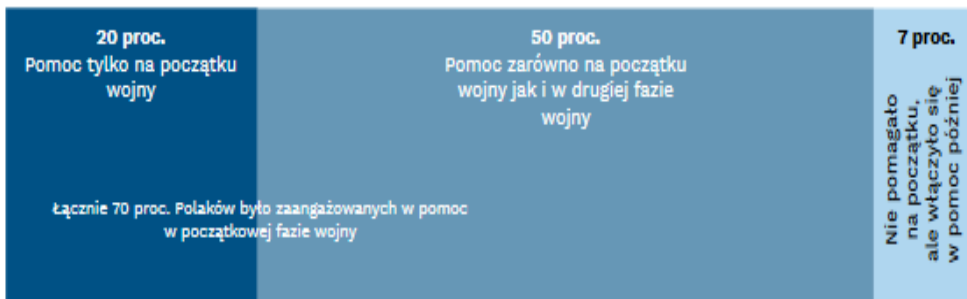
Pierwsze etapy pomocy dla uciekających przed wojną obywateli Ukrainy opierały się głównie na działaniach ratowniczych, aby zapewnić jednostce niezbędne do funkcjonowania elementy. Zaspokojenie najpilniejszych potrzeb fizjologicznych poprzez zapewnienie żywności, odzieży, dachu nad głową oraz dostępu do lekarstw, stało się priorytetem na rzecz wsparcia migrantów. W pomoc uchodźcom włączyła się większość obywateli Polski wraz z władzami samorządowymi oraz centralnymi. Dało się obserwować spontaniczne aktywności społeczeństwa, m.in. poprzez: udzielanie wsparcia materialnego oraz finansowego, organizowanie różnego rodzaju zbiórek rzeczowych i pieniężnych. Natomiast samorządy maksymalnie wykorzystywały zaplecze finansowe i kadrowe, aby wspomóc uchodźców w ustaleniu statusu prawnego i tworzeniu systemu wsparcia.

W polskim modelu pomocowym według badań Grażyny Firlit-Fesnak (2022) pojawiły się charakterystyczne cechy odnośnie ruchu uchodźczego w Rzeczypospolitej Polskiej. Po pierwsze autorka wyodrębnia zasadę, która stanowi otwartość dla wszystkich uciekających przed konfliktem zbrojnym obywateli z Ukrainy. Założenie to głosi, iż przyjęty zostanie każdy uchodźca wojenny, wybierający Polskę jako schronienie lub kraj tranzytowy. Kolejne zasada twierdzi, iż konieczna jest solidarna

współpraca społeczeństwa i państwa. Zatem należy rozumieć przez to, że organizacja wsparcia dla migrantów spoczywa na podmiotach publicznych, niepublicznych oraz na barkach społeczeństwa polskiego. Trzecie założenie mówi o włączaniu uchodźców do życia wśród mieszkańców Rzeczypospolitej Polskiej. Stanowi ono, iż system pomocy ma za zadanie mobilizować obywateli Ukrainy do podejmowania aktywności społecznych i ekonomicznych. Ostatnią regułą wymienianą przez Firlit-Fesnak jest zaniechanie relokacji – co oznacza, że Polska nie będzie zabiegała o skoordynowaną pomoc ze strony organizacji międzynarodowych w relokacji uchodźców.

Pierwsza faza pomocowa dla obywateli Ukrainy nie byłaby możliwa bez zaangażowania polskiego społeczeństwa, w tym etapie to właśnie oni podjęli największą aktywność na rzecz wsparcia. Na ilustracji poniżej (Rysunek 1) znajduje się zestawienie procentowe zaangażowanych Polaków w pomoc dla uchodźców w podziale na: początkową fazę wojny, późniejsze etapy oraz społeczną aktywność pomocową przed inwazją Rosji na Ukrainę (Rysunek 2).

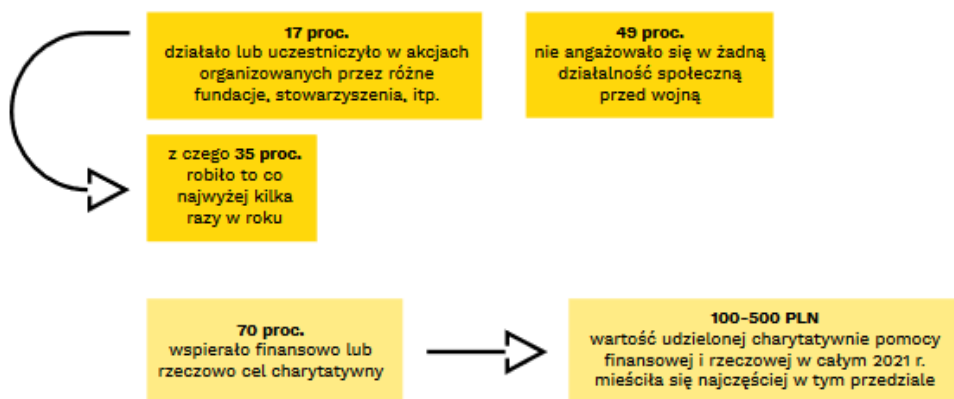
Rysunek 1. Odsetek Polaków, którzy udzielali wsparcia uchodźcom z Ukrainy.

Źródło: Ł. Baszczak, A. Kiełczewska, P. Kukołowicz, A. Wincewicz, R. Zyzik (2022), *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, s. 13.

Polski Instytut Ekonomiczny (2022) podjął się badań na temat udziału Polaków w wybranych formach wsparcia uchodźców w pierwszych trzech miesiącach od wybuchu wojny w Ukrainie. Najczęstszą formą aktywności jest zakup artykułów. W to działanie angażowało się 59% społeczeństwa polskiego. Drugim z kolei rodzajem wsparcia są wpłaty pieniężne, według danych w ten sposób pomagało 53% obywateli. Pomoc w załatwieniu spraw była aktywnością popularną wśród 20% mieszkańców Polski. Z kolei wolontariat lub inaczej – zaangażowanie własnego czasu – było udziałem 17% Polaków. Udostępnienie domu lub mieszkania stało się aktywnością 7% społeczeństwa polskiego. Natomiast szeroko rozumiany

Rysunek 2. Zaangażowanie Polaków w działania pomocowe przed wybuchem wojny na Ukrainie 24 lutego 2022 r.

Źródło: Ł. Baszczak, A. Kielczewska, P. Kukołowicz, A. Wincewicz, R. Zyzik (2022), *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, s. 13.

„transport” (w tym transport osób z Ukrainy do Polski) był formą pomocy udzielaną przez 5% Polaków.

Trudno wymienić wszystkie organizacje pozarządowe, które uczestniczyły w procesach pomocowych na rzecz obywateli Ukrainy. Małgorzata Ołdak (2022) wymienia szereg instytucji, które aktywnie angażowały się w wspieranie uchodźców, wśród nich znalazły się m.in.: Polska Akcja Humanitarna, Caritas Polska, Fundacja Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej czy Polski Czerwony Krzyż. Autorka w katalogu działań prowadzonych przez te i inne organizacje pozarządowe wymienia takie formy pomocy jak:

- prowadzenie punktów pomocowych oraz pomocy interwencyjnej na przejściach granicznych,
- organizacja transportów, które niosą pomoc humanitarną,
- organizowanie pomocy psychologicznej na terytorium Ukrainy,
- zapewnienie schronienia,
- transport z granicy,
- edukacja, w tym nauka języka polskiego,
- wsparcie psychologiczne,
- wsparcie informacyjne wraz z pomocą prawną,
- wsparcie osób z niepełnosprawnościami,
- pomoc integracyjna,
- doradztwo zawodowe,

- zbiórka i dostawa sprzętu medycznego,
- pomoc i opieka nad dziećmi,
- opieka nad zwierzętami.

Zdaniem Oleny Kovalenko (2022) do głównych form pomocy względem obywateli Ukrainy uciekających przed wojną należy informowanie ich o prawach i możliwościach, a także pomaganie w przestrzeganiu tych przywilejów. Kolejno należy stwarzać możliwości nauki języka polskiego, aby jak najlepiej zintegrować ich z nowym społeczeństwem. Nie można zapominać o pomocy w zapewnieniu mieszkań w dostępnej cenie (powinno się w tym zakresie pamiętać o możliwościach finansowych uchodźców). Dla osób, które niedawno opuściły strefę walki i znajdują się w fazie ostrego stresu, należy zapewniać indywidualną pomoc psychologiczną. W każdym kraju inaczej działa system opieki zdrowotnej, zatem należy informować uchodźców, jakie mają możliwości korzystania z systemu ochrony zdrowia. W sferze edukacji cudzoziemców powinno się pomagać w procesie poszukiwania placówek oświatowych, żłobków i przedszkoli. Wspomniana Kovalenko uważa również, że ważne jest informowanie Polaków o specyfice interakcji z osobami, które znajdują się w stanie kryzysu. Ostatnim wymienianym przez autorkę postulatem jest tworzenie możliwości znalezienia zatrudnienia, które będą odpowiadały kompetencjom i kwalifikacjom cudzoziemców.

Ogromną rolę na rzecz wspierania uchodźców odgrywa praca socjalna. To właśnie ta działalność zawodowa ma na celu wydobywanie jednostek z sytuacji kryzysowych, wspieranie ich, a także pobudzanie do podjęcia aktywności. Zdaniem autorki Beaty Ziębińskiej oraz Martyny Tymczak-Sołtysik (2022) najczęstszą formą realizowanej pracy socjalnej dla obywateli z Ukrainy jest wspieranie emocjonalne, aby byli oni w stanie przezwyciężyć trudną sytuację. Kolejno wymieniają działania takie jak motywowanie do poszukiwania pracy oraz rejestrowanie się w urzędzie pracy. Praca socjalna realizowana jest również poprzez informowanie jednostki odnośnie możliwych form otrzymania pomocy finansowej, otrzymania świadczeń, możliwości ubiegania się o pomoc psychologiczną, możliwości podjęcia zatrudnienia, możliwości pobytu dzieci w świetlicy środowiskowej. Działania mają charakter udzielania wyjaśnień z zakresu zasad starania się o zasiłek. Praca socjalna to także pomoc w formie niepieniężnej, tj. zapewnianie ubrań, leków, środków czystości. Jednostka jest wspierana w zakresie rozwiązywania problemów życiowych, m.in. przez utrzymywanie stałego kontaktu z rodziną. Praca socjalna to także sporządzanie sprawozdań na potrzeby sądu odnośnie sprawowanej opieki nad dziećmi.

Pomoc obywatelom Ukrainy w pierwszych dniach wojny na wschodzie Europy nie byłaby możliwa bez zaangażowania społeczeństwa polskiego i doskonałej organizacji trzeciego sektora. To właśnie oni połączyli swoje siły, aby sprostać wyzwaniu, jakim jest napływ ogromnej skali migrantów, a tym samym ludzi potrzebu-

jących wsparcia. Samo działanie ratownicze nie przynosi długofalowych skutków, więc państwo polskie starało się zorganizować działania w oparciu o unormowania prawne, co przyczyniło się do powstania Specustawy, czyli ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 r. poz. 103 ze zm.), która stanowi podstawę do instytucjonalnej pomocy obywatelom Ukrainy.

Formy wsparcia Ukraińców określone specustawą

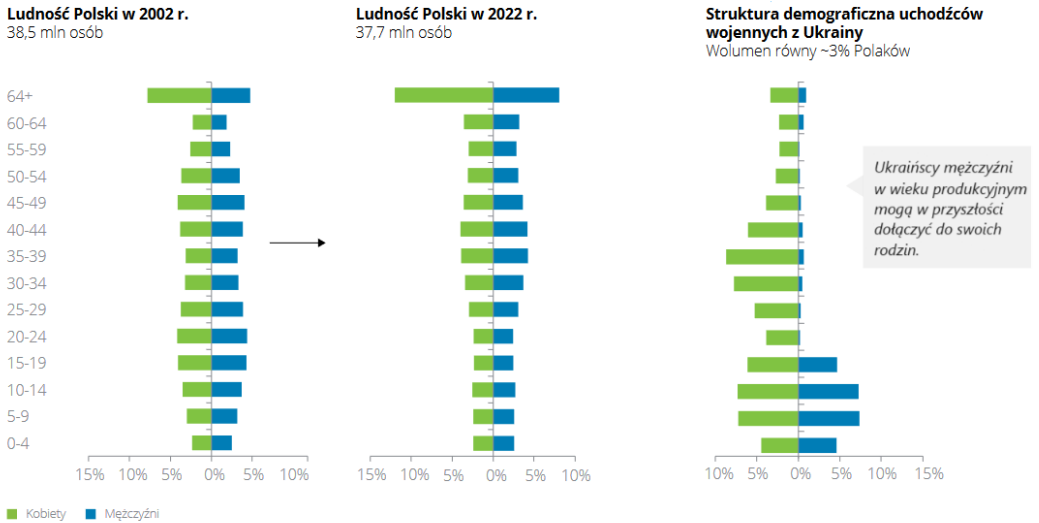
Obywatel Ukrainy, który znajduje się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej legalnie i ma nadany status uchodźcy może się ubiegać o liczne świadczenia na postawie uchwalonej przez Sejm specustawy. Otrzymane uprawnienia zinstytucjonalizowały pomoc udzielaną migrantom uciekającym przed wojną. Uchwalenie ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa wprowadziło szereg regulacji dotyczących kwestii wsparcia uchodźców.

Pierwszym otrzymanym uprawnieniem zapisanym w art. 2 ust. 1 wspomnianej ustawy jest legalizacja pobytu – czyli nadanie numeru PESEL, a tym samym zgoda na pobyt czasowy na okres 18 miesięcy w Polsce. W kwestii dotyczących podjęcia pracy, nadano prawo do podejmowania zatrudnienia bez zezwolenia (szczególnie regulacje wydano do grupy zawodowej, tj. lekarzy, pielęgniarek, położnych, psychologów, nauczycieli, pomocy nauczyciela oraz opiekunów dziecięcych). Uregulowano możliwość zatrudnienia socjalnego oraz rejestrowania się jako osoba poszukująca pracy.

Wspomniana ustawa wprowadziła zmiany w świadczeniach pieniężnych i niepieniężnych. Większość uchodźców stanowią kobiety z dziećmi (Wykres 1.), co niekiedy utrudnia podejmowanie pracy zarobkowej. Należało więc wyrównać szanse tej grupy poprzez rozwijanie jej zaplecza finansowego oraz wspieranie za pomocą środków materialnych czy udzielania usług.

Wykres 1. Struktura demograficzna w Polsce z uwzględnieniem uchodźców z Ukrainy.

Źródło: Raport Deloitte (2022), *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce. Wyzwania i potencjał integracji*, „Monitor Deloitte”, październik 2022, s. 16.

Rodzaje świadczeń, o jakie mogą się ubiegać uchodźcy z Ukrainy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej to:

- świadczenie jednorazowe w wysokości 300 złotych,
- świadczenia rodzinne,
- świadczenia udzielane na zasadach ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. bez przeprowadzania wywiadu środowiskowego,
- świadczenia pomocy materialnej,
- pomoc psychologiczna,
- całodzienne wyżywienie,
- lekarstwa,
- schronienie,
- transport do miejsc zakwaterowania lub miejsc, gdzie świadczona jest opieka medyczna,
- bezpłatne środki transportu publicznego oraz transportu osób z niepełnosprawnością,
- środki czystości i higieny osobistej.

W kwestii edukacji oraz opieki dzieci i uczniów ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa w art. 51

ust. 1 określiła prawo do korzystania z placówek edukacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych, ustanowiono opiekuna tymczasowego, a także nadano prawo do pełnienia funkcji pieczy zastępczej dla obywateli z Ukrainy.

W sprawach dotyczących szczególnych uprawnień – obywatele polscy, którzy przyjmują pod swój dach uchodźców mogą otrzymać świadczenie w wysokości 40 złotych na osobę na okres 60 dni. Natomiast do przywilejów dla obywateli z Ukrainy, którzy są studentami, pracownikami naukowymi lub akademickimi należy: zwolnienie z opłat za edukację na studiach niestacjonarnych lub zajęciach w języku obcym, którzy uiszcili odpłatność za II semestr podczas trwania studiów w Ukrainie. Ponadto uregulowano kwestie dotyczące ubiegania się o stypendia socjalne, a także uściślono zasady przyjmowania pracowników naukowych na polskich uczelniach.

Kolejnym wprowadzonym zapisem w art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa są zasady wykonywania działalności gospodarczej przez uchodźców, którzy legalnie przebywają na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Osoby, które mają nadany PESEL, mogą prowadzić działalność gospodarczą na tych samych zasadach co obywatele Polski.

Wspomniana ustawa w art. 37 ust. 1 zawiera unormowania odnośnie opieki medycznej. Prawo do świadczeń zdrowotnych uchodźcy z Ukrainy mają takie samo jak obywatele Rzeczypospolitej Polskiej z wyłączeniem leczenia i rehabilitacji uzdrowiskowej oraz podania produktów leczniczych w ramach polityki zdrowotnej prowadzonej przez ministra właściwego ds. zdrowia.

Na uwagę zasługują regulacje dotyczące kwestii pieniężnej. Utworzono Fundusz Pomocy, uściślono obszary finansowania wydatków samorządów z budżetu państwa na pomoc uchodźcom, określono zasady korzystania z PFRON-u, FEAD czy Funduszu Solidarnościowego przez obywateli z Ukrainy. Natomiast pracownicy Służby Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej, Służb Celno-Skarbowych, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służby Ochrony Państwa w myśl art. 65 ust. 2 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa będą mogli się ubiegać o rekompensatę za godziny ponadwymiarowe.

Innym wprowadzonym przez art. 5 ust. 1 wspomnianej ustawy uprawnieniem dla uchodźców z Ukrainy jest wykonanie nieodpłatnej fotografii do dokumentu, który legalizuje pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Przedstawiony opis działań pomocowych dla obywateli Ukrainy, ukazuje jak różnorodne są aktywności podejmowane we wspieraniu uchodźców. Nie wystarczy zapewnić zaplecza finansowego migrantom, ponieważ ich problem jest bardziej złożony niż wydaje się na pierwszy rzut oka. Czynności pomocowe są zróżnicowane i obejmują aspekt całościowy pomocy jednostce.

Wnioski i rekomendacje

Treści zawarte w niniejszym artykule ukazały najczęściej realizowane formy pomocy w Polsce na rzecz wspierania uchodźców, na przykładzie wsparcia udzielanego dla obywateli Ukrainy po wybuchu wojny 24 lutego 2022 r. Główne cele działań to kompleksowe wspieranie jednostki począwszy od działań ratowniczych, które zapewnią jedzenie, odzież, schronienie, leki oraz niezbędne do życia artykuły pierwszej potrzeby, poprzez analizę i diagnozę barier oraz trudności, z jakimi mierzą się migranci. Na podziw zasługuje współdziałanie wszystkich obywateli Polski, sektora organizacji pozarządowych oraz administracji samorządowej w działaniu na rzecz wsparcia uchodźców. Owocna współpraca skutkuje pozytywnym wpływem na integrację obywateli Ukrainy w nowej rzeczywistości.

Polski system pomocowy, mimo iż stanął na najwyższym poziomie po wybuchu wojny 24 lutego 2022 r., powinien zwrócić uwagę na pewne kwestie w zakresie wspierania uchodźców. Po pierwsze trzeba pamiętać, że główną część tej grupy migrantów stanowią kobiety i dzieci, a co za tym idzie, czynnikiem, który aktywizowałby uchodźczynie do podjęcia pracy zarobkowej jest dostępność do miejsc opiekuńczo-wychowawczych dla najmłodszych. Z powodu konieczności opieki nad dzieckiem nie mogą podjąć zatrudnienia, a tym samym wspomóc się finansowo i są zmuszone korzystać z pomocy, np. poprzez świadczenia. Innym istotnym elementem do przemyślenia jest pomoc pieniężna dla obywateli Polski, którzy udzielili schronienia. Uchodźcy nie posiadają zaplecza ekonomicznego, dlatego w całości są zdani na pomoc innych. Polacy oferując schronienie migrantom, nakładają sobie na barki dodatkowe obowiązki oraz potrzebę zaspokajania bytowego i żywieniowego innych ludzi, co w konsekwencji prowadzi do zmniejszania się budżetu domowego. Kolejną kwestią, która wymagać będzie rozwiązania, jest dostęp do placówek medycznych i wsparcia psychologicznego. Ludzie, którzy diametralnie zmienili swoje życie „z dnia na dzień”, a dodatkowo zmagają się z traumą, powinni być wysłuchani i zrozumiani. Pomoc psychologiczna nie powinna opierać się tylko na jednorazowej rozmowie. Należałoby więc przeprowadzać cykl spotkań, aby wzmocnić psychicznie człowieka. Natomiast kwestia dostępu do placówek medycznych niejednokrotnie przysparza problemów wielu Polakom. Już przed wybuchem wojny rejestracja w przychodni była czasami niemożliwa ze względu na małą liczebność personelu lub zwiększoną liczbę pacjentów. Napływ uchodźców przysporzył dodatkowych problemów w dostępie do świadczeń medycznych i niejednokrotnie odmawiano pomocy uchodźcom.

Po wybuchu wojny w Ukrainie 24 lutego 2022 r. społeczeństwo polskie stanęło naprzeciw skutkom, jakie przyniósł konflikt, w tym także w zakresie pomocy uchodźcom. Sytuacja ta odmieniła oblicze pomocy społecznej w Polsce.

Bibliografia

- Baszczak Ł., Kielczewska A., Kukołowicz P., Wincewicz A., Zyzik R. (2022). *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy*. Warszawa: Wydawnictwo Polski Instytut Ekonomiczny.
- Barton-Smoczyńska I., Chaizow J. (2021). *Trauma, czyli normalna reakcja na nie-normalną sytuację. Poradnik dla pacjentów*. Warszawa: Wydawnictwo Centrum Terapii Dialog.
- Bauman Z. (1996). *Socjologia*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Chrostowska P. (2022). *Co w tym roku szkolnym zmieniło się w sytuacji uczniów uchodźczych i szkół?* <https://ceo.org.pl/co-w-2-polroczu-tego-roku-szkolnego-zmieniło-sie-w-sytuacji-uczniow-uchodzczych-i-szkol/> (dostęp: 22.08.2023 r.)
- Firlit-Fesnak G. (2022). *Działania administracji publicznej wobec uchodźców wojennych z Ukrainy w Polsce – pierwszy miesiąc budowania systemu pomocy*. Pobrane z: <https://wnpism.uw.edu.pl/> (dostęp: 20.08.2023 r.).
- Jablecka B. (2012). *Strukturalne i kulturowe bariery w dostępie imigrantów do ochrony zdrowia*. Warszawa: Wydawnictwo ISP.
- Kłoskowska A. (1996). *Kultury narodowe u korzeni*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kovalenko O. (2022). *Wsparcie dla osób uciekających z Ukrainy przed wojną*. „Wiadomości Społeczne”, nr 1(25), s. 27–30.
- Latowska I. (2016). *Uchodźcy jako zagrożenie dla bezpieczeństwa społecznego w Polsce w świetle badań społecznych*. „Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”, t. VIII, s. 94–104.
- Ołdak M. (2022). *Społeczeństwo obywatelskie w Polsce wobec kryzysu uchodźczego w pierwszym miesiącu wojny. Wybrane przykłady*. <https://wnpism.uw.edu.pl/> (dostęp: 20.08.2023 r.).
- Szarfenberg R. (2007). *Ubóstwo, marginalność i wykluczenie społeczne*. W: G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny (red.), *Polityka społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Szczepanik M. (2015). *Cudzoziemcy w Polsce – zjawiska i charakterystyka kulturowa wybranych grup*. W: M. Łysień (red.), *Cudzoziemcy w Polsce. Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Helsińska Fundacja Praw Człowieka.
- Raport Deloitte (2022). *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce. Wyzwania i potencjał integracji*. „Monitor Deloitte”, październik 2022, s. 16.
- Wołk Z. (2022). *Praca zawodowa i edukacja w procesach inkluzji społecznej imigrantów z Ukrainy na zachodnim pograniczu Polski*. „Dyskursy Młodych Andragogów”, nr 23/2022, s. 200–210.

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 r. poz. 103 ze zm.).

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901 ze zm.).

Ziębińska B., Tyszczyk-Sołtysik M. (2022). *Wsparcie obywateli z Ukrainy w Zawierciu*. „Wiadomości Społeczne”, nr 1 (25), s. 53–65.

Streszczenie

Prezentowany artykuł zawiera informacje na temat działań pomocowych na rzecz uchodźców. Sytuacja po wybuchu wojny w Ukrainie 24 lutego 2022 r. zmusiła społeczeństwo polskie do podjęcia aktywnych działań na rzecz drugiego człowieka. Tak ogromna skala napływu uchodźców nie była obserwowana od zakończenia II wojny światowej. Treści zawarte w artykule skupiają się na działaniach pomocowych udzielanych zarówno przez organy państwa, samorządy, organizacje pozarządowe, jak i obywateli Polski.

Celem niniejszej pracy jest ustalenie jaką rolę spełniają realizowane formy pomocy w Polsce w procesie wspierania uchodźców. Na potrzeby artykułu wykorzystano metodę badania dokumentów oraz metodę obserwacji własnej, które pozwoliły na sformułowanie pewnych wniosków. Po pierwsze, uchodźcy nie mają wystarczającego dostępu do placówek opiekuńczo-wychowawczych dla swoich dzieci. Po drugie, grupa migrantów z Ukrainy nie posiada odpowiedniego zaplecza medycznego i stałego wsparcia psychologicznego. Po trzecie, istotną kwestią jest niewystarczające finansowanie działań pomocowych dla obywateli Polski, którzy czynnie zaangażowali się w pomoc drugiemu człowiekowi, wszelkie udzielane przez nich formy wsparcia były opłacane z ich własnego budżetu domowego.

Słowa kluczowe: uchodźcy, formy pomocy, społeczeństwo

Forms of assistance for refugees in Poland

Summary

The presented article contains information on assistance activities for refugees. The situation after the outbreak of the war in Ukraine on February 24, 2022 made Poles help refugees. There have been so many refugees in Poland since the end of World War II. The information presents assistance activities implemented by the state, non-governmental organizations and citizens of Poland.

The aim of this study is to determine the role of the implemented forms of assistance in Poland in the process of supporting refugees. The purposes of the article used the method of document examination and the method of own observation, which allowed the formulation of certain conclusions. First, refugees do not have sufficient access to care and education facilities for their children. Secondly, the group of migrants from Ukraine does not have adequate medical facilities and permanent psychological support. Thirdly, the important issue is the insufficient financing of assistance activities for Polish citizens who actively engaged in helping another person, all forms of support provided by them were paid from their own household budget.

Keywords: refugees, forms of assistance, community